

Gömöri György: Még mindig Gombrowicz

Szerk, cs, 07/16/2009 - 10:00

- [Gömöri György Tárcsa](#)

Gömöri György tárcája MÉG MINDIG GOMBROWICZ

Bár nem vezetek irodalmi évforduló-naptárt, a napokban eszembe jutott, hogy éppen negyven éve halt meg Witold Gombrowicz. És mivel a huszadik század jelentős részének egyik meghatározó író-egyénisége volt, illendő pár szót szólnom arról, hogy miért tartják számon nemcsak a lengyel, hanem általában az európai (de a dél-amerikai) sőt, a világirodalomban is.

Először nézzük az életrajzi tényeket: született 1904-ben egy vidéki lengyel kisnemesi családban. Varsóban járt iskolába és itt aratta első irodalmi sikereit, szürrealisztikus, furcsa novellákkal. Itt írta meg első, fergetegesen mulatságos regényét, a *Ferdydurkét* is. 1939-ben egy lengyel óceánjáró fedélzetén elhajózott Argentínába. Közben kitört a háború és Gombrowicz nem tért vissza önkéntesnek, nem csatlakozott egyik a németek ellen harcoló lengyel hadsereghez sem (legalább három ilyen volt). Az ötvenes évektől újra jelentkezett emigráns folyóiratokban. Jóval később, nyolc évvel a háború után tért vissza Európába, 1964-ben Venceban, Dél-Franciaországban telepedett le, itt érte a halál 1969 júliusában.

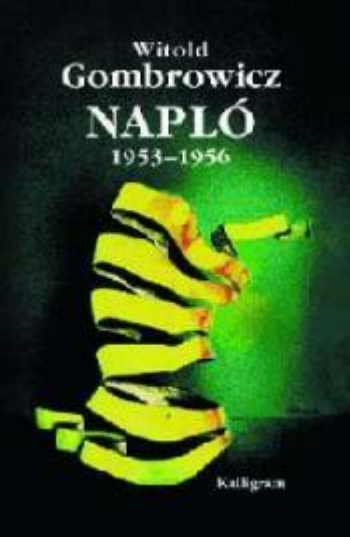
Gombrowicz leghíresebb (leghirhedtebb?) művének három kötetben kiadott naplóját tartják. Ezt a naplót 1953-ben kezdte, ezekkel a szavakkal:

Hétfő

Én.

Kedd

Én.

Szerda

Én.

Csütörtök

Én.

Vagyis Gombrowicz megalomániás lett volna? Nem, csak a maga módján néha őszinte volt. Ha valaki naplót ír, általában a saját véleményét, benyomásait mondja el a világról, vagy saját élményeit rögzíti. Különbösen is, Gombrowicz hamarosan felkel „az önimádat büszke heverőjéről” (Kosztolányi) és már a Napló második lapján belevág egyik fő témájába: a lengyelek sokrétű komplexusainak taglalásába. „Lengyelországgal szemben a lengyelek nem tudnak viselkedni” - írja, más szóval azt kárhooztatja, hogy a lengyelek azzal próbálnak imponálni a külföldieknek, hogy felsorolják nekik „a nagy lengyelek” neveit. Márpedig az, hogy Lamennaist elbűvölte Mickiewicz, Chopin világhírű zenész és Sienkiewiczet számos nyelvre fordították, nem jelenti azt, hogy ettől egy közepesen művelt lengyel európaibb lesz, illetve akár egy körömpiszoknyinál fontosabb lesz a nem-lengyelek szemében.

Gombrowicz tehát nem szenvedheti a lengyel önáltatást, önbecsapást, a külföldieknek színpadiasan előadott lengyel öntömjenézést és önsajnálatot. Elege van a lengyel mártírológiából, abból, hogy „mindenről az oroszok (németek, svédek stb.) tehetnek”, abból, hogy „mi szenvedtük a legtöbbet, mert mi voltunk a kereszténység védőbástyája a törökök, tatárok és más barbárok ellen”. Ugyanakkor azok sem imponálnak neki, akik csak világpolgárok akarnak lenni, és kézzel-lábbal idomulnak a nyugati civilizációhoz. A *Ferdydurke* egyik legélvezetesebb része a felvilágosult „Ifjú” család „ultramodern” viselkedésének a paródiája. Gombrowicz megrögzött non-konformista, akit igazán az emberi viselkedés sablonjai, biológiai-családi beidegződései érdekelnek. Színdarabjai is erről szólnak: hogyan működik az analógia a társadalomban. Hogyan lehetséges az, hogy néha akaraton kívül szerepet játszunk, nem vagyunk képesek ellenállni annak a szerepnek, amibe a társas viselkedés írott vagy íratlan szabályai belekényszerítenek. Ugyanakkor *Operett* c. színdarabja, amit már Budapesten is játszottak, gyilkos szatíra a huszadik század diktatúrába torkolló tömegmozgalmairól, amelyek az emberfaj biológiai testvériségének felismeréséből, illetve elutasításából keletkeztek.

Én csak egy levelet kaptam Gombrowicztól, azt is 1967-ben, amikor fordítói jogokat kértem tőle. Meg is adta őket, le is fordítottam „Esküvő” (vagy „Menyegző”?) c. darabját, de később Kaposvárt azt nem az én (magyar folyóiratban, de nem Magyarországon megjelent) fordításomban játszották. Ettől függetlenül kevés lengyel szerző hatott annyira a modern magyar irodalomra, mint ez a fanyar W.G. Mindkét kitűnő Péter, Esterházy és Nádas (akik Gombrowiczot először német fordításban olvasták) bevallottan Gombrowicz-tisztelek, vagy -rajongók, **Eörsi István** meg egy egész könyvet írt „Időm Gombrowicz-csal” címen, amiben kevés szó van ugyan Gombrowiczról, annál több magáról **Eörsipistáról**. De amíg pár éve Pályi András nem fordította le a teljes *Naplót*, a magyar nagyközönség nem ismerte ezt a kiváló és még mindig aktuális lengyel emigráns, ízig-vérig európai szerzőt. Akit (ha másért nem) a „magyar önbecsapás” címszóhoz igazítva ma is haszonnal lehet forgatni.